

LAD MINORITETSFORÆLDRE VÆRE EN DEL AF DERES BØRNS LÆRING

MARIA NEUMANN LARSEN, LEKTOR, VIDEREUDDANNELSEN, PROGRAMMET INKLUSION OG INTEGRATION, PROFESSIONSHØJSKOLEN UCC

Hvordan mon det er at være forældre i et skolesystem, man ikke selv er vokset op med? Har man en god forståelse af, hvad der foregår i skolen? Kan man hjælpe sit barn med skolearbejdet? Føler man sig anerkendt som kompetent forælder? Har man en god dialog med pædagoger, lærere og skoleledelse?

Hvordan kan vi agere som professionelle for at inddrage ALLE forældre i elevernes skolegang og læring? Dette spørgsmål vil denne artikel give et bud på.

Det er velkendt, at lærere og skoleledere i den danske folkeskole ofte vurderer skole-hjem-samarbejdet med forældre med minoritetsbaggrund som en udfordring. Dels oplever skolens professionelle sproglige barrierer i kommunikationen, dels oplever mange en ubalance i de forventninger, man gensidigt har til hinanden (Gitz Johansen, 2006)¹. Jeg behøver næppe tilføje det faktum, at den danske folkeskole endnu ikke har knækket koden ift. at få minoritetsprogede elever op på højde med de majoritetsprogede elever (altså dem, der taler dansk som modersmål)² rent fagligt.

Forældrene på deres side oplever, at de ikke bliver inddraget i skolens praksis, og at de ofte ikke bliver taget med på råd om deres børns læring og trivsel³.

Vi ved, at forældres betydning for deres børns skoleresultater er ganske stor. Ifølge professor Charles Desforges (2003) har forældre til 7-årige børn seks gange så stor indflydelse på deres børns udvikling og læring, som skolen har. Denne indflydelse er aftagen-

de i løbet af skoletiden. Der ligger altså formodentlig et udviklingspotentiale i skolens kommunikation og samarbejde med minoritetsprogede forældre, et samarbejde, som kan være medvirkende til den tiltrængte forbedring af læringsudbyttet for deres børn. I artiklen her vil jeg præsentere resultater fra udviklingsprojektet *Forældre som ressource*, hvis formål netop har været at inddrage *alle* forældre, også de minoritetsprogede, i deres børns læreprocesser i skolen. Sigtet med projektet var at udvikle en didaktik, som alle lærere i alle fag kunne bruge over for alle børn.

Projekt Forældre som Ressource

Projekt Forældre som Ressource (2011-13) er et samarbejde mellem Professionshøjskolerne UCC og UCL, Skole og Forældre samt de to projektskoler Blågård Skole i København og Seden Skole i Odense.

Formålet med projektet var at udvikle og afprøve en didaktik for skole-hjem-samarbejde, som inddrager alle forældre, også de minoritetsprogede.

Læs mere om projektet og se film fra undervisningen og skolebestyrelsens arbejde på www.foraldresomresource.dk

Ydre rammer for projektet

Seden skole i Odense og Blågård skole i København ønskede begge at udvikle skole-hjem-samarbejdet med minoritetsforældrene, som på begge skoler udgør en stor del af forældregruppen. Skolerne oplevede, at

kommunikationen med minoritetsforældre var svær, og at man endnu ikke var lykkedes med at få forældrene motiveret til at deltage i skolens arrangementer, selvom man havde prøvet mange 'integrationsfremmende' tiltag. Man var således klar til at prøve noget nyt.

En gruppe konsulenter fra Skole og Forældre, Professionshøjskolerne UC Lillebælt og UCC havde i en årrække arbejdet med minoritetsforældres rolle i skolen⁴. Denne gang ønskede man sammen med skolerne at udvikle en didaktisk tilgang til forældre-samarbejdet, hvor lærerne fik konkrete redskaber til at inddrage forældrene i elevernes læring.

Flersproget læring

Det bliver nødvendigt her at fordybe sig en smule i en grundlæggende præmis for flersprogede elevers læring i den danske folkeskole, nemlig den læringssituation, de befinder sig i, når de går i skole på et sprog, der ikke er deres modersmål. I en etsproget skole som den danske folkeskole adskiller denne læringssituation sig naturligvis fra majoritetselevernes, hvis læring bygger ovenpå den sprogligt forankrede viden, de har tilegnet sig, fra de var helt små. Når børnene i skolen lærer om brøker, så kan læreren fx henvise til, at børnene derhjemme nok har talt om hele og halve kager eller bananer og måske en kvart liter piskefløde. For de majoritetssprogede elever betyder det, at de uden videre kan forbinde skolens sprog med deres sproglige erfaringer hjemmefra. Hvis sproget i hjemmet er arabisk, så har børnene jo de tilsvarende arabiske udtryk for halve og kvarte at bygge videre på, men disse udtryk tages sjældent op i undervisningen. Der ligger et potentiale i at knytte det, man arbejder med i skolen, til det eller de sprog, eleverne taler i hjemmet som en del af elevernes sproglige udvikling – fx ved at bede eleverne 'tage sprog med hjemmefra'. Systematisk inddragelse af elevernes sproglige kompetencer er omdrejningspunktet i forskningsprojektet *Tegn på sprog – tosprogede børn lærer at læse og skrive* (2008 ff.), som undersøger flersprogede børns læringsmuligheder i den danske folkeskole, herunder muligheder for didaktisk udnyttelse af flersprogede børns sproglige ressourcer i literacy-udviklingen.

Nyeste forskning viser, at sociolingvistiske profiler af minoritetsbørn i storbyer i Danmark er meget komplekse; børnene har ikke blot 'et sprog ude, et sprog hjemme', men har næsten alle meget sammensatte sproglige profiler, der afspejler deres kommunikative behov på forskellige sprog, hvilket igen afspejler

familiernes levevilkår i en globaliseret verden (*Tegn på sprog*, 2008 ff.). Det giver altså ikke meget mening at fastholde billedet af barnet, der taler eksempelvis farsi hjemme og dansk ude. Børnene møder og har brug for en mangfoldighed af sprog i deres hverdag, og deres sproglige repertoier består ofte af elementer fra flere sprog. Det er således ikke altid realistisk at fastholde den dikotomiske skelnen mellem første- og andet-sprog, der ligger til grund for betegnelsen 'tosproget' – mange bruger da også nu begrebet 'flersproget', som forekommer mere dækkende.

I et læringsperspektiv er det altså vigtigt, at undervisningen i skolen giver eleverne mulighed for at aktivere deres sproglige repertoier i forbindelse med de faglige læreprocesser i skolen.

I forskningsprojektet *Tegn på sprog* har børnene i interviews givet udtryk for deres holdninger til sprog. De udtrykker behov for en 'grundtriade' af sprog: *Dansk* opfattes af børnene som en selvfølgelighed ift. faglige og sociale fællesskaber, samtidig har de behov for et velfungerende *hjemmesprog*, og så udtrykker de behov for et eller flere *fremmedsprog*, fx engelsk (som et lingua franca, altså et sprog, der kan forbinde mennesker, der ikke deler sprog) eller andre sprog som svensk, tysk, canadisk, russisk, spansk⁵.

I et læringsperspektiv er det altså vigtigt, at undervisningen i skolen giver eleverne mulighed for at aktivere deres sproglige repertoier i forbindelse med de faglige læreprocesser i skolen, idet det giver dem mulighed for at knytte fagordene til den sproglige viden og de erfaringer, som de har i forvejen. Det styrker bredden og dybden af forståelsen af det matematikfaglige ord 'søjle', hvis Ahmed får mulighed for at få det forklaret samt at forklare det selv på det/de sprog, som han bruger derhjemme, eller på andre sprog som han kender og interesserer sig for som fx engelsk. Flersprogede elever har altså behov for en undervisning, der via stilladsering, eksplicit fagligt og sprogligt fokus, tydelig feedback og inddragelse af deres sproglige ressourcer viser dem vejen fra hverdags-sprog til fagsprog.

Vi har i Danmark et didaktisk grundprincip om at bygge videre på den viden, børnene har. Der er dog ikke en udbredt praksis med at tage princippet i anvendelse i forbindelse med flersprogede børns fler-

sprogede erfaringer. Mange lærere kan faktisk godt se formålet med at inddrage børnenes sproglige ressourcer, men føler sig usikre og udfordrede i forhold til, hvordan de skal gribe det an – en lærer taler jo ikke selv alverdens sprog. Det er vores erfaring, at lærerne savner redskaber til at inddrage elevernes flersprogede erfaringer i undervisningen, og det var netop det, vi søgte at hjælpe dem med.

Et redskab til didaktisk planlægning

I undervisningen skal man arbejde med elevernes faglige og sproglige udvikling, der går hånd i hånd. Dette tydeliggøres ved at konkretisere faglige og sproglige mål for elevernes læring. Med disse tydelige mål for øje kan læreren planlægge, dels

hvordan han /hun vil inddrage elevernes erfaringer i undervisningsforløbet, og dels hvordan eleverne stilles i situationer, hvor de skal være sprogligt aktive omkring det, de er i gang med at lære. Vi husker at både elevernes erfaringer og deres sproglige aktivitet omkring det, de er i gang med at lære, bæres af flere sprog, og ikke nødvendigvis behøver at foregå på dansk for at være fagligt og sprogligt udviklende for eleven.

I projektet *Forældre som ressource* arbejdede lærerne med et planlægningskema, som ekspliciterer faglige og sproglige mål, samt hvordan man kan inddrage alle, også de flersprogede, elevers hjemmesprog i deres læring (kolonne fire) som en del af undervisningen⁶.

Skemaet ser sådan ud:

Undervisningsindhold	Faglige mål	Sproglige mål	Tiltag /handling Hvordan kan forældrene inddrages og i hvad?	Fastholdelse og efterbehandling	Evaluering
Fag og tema	Hvilke læringsmål skal eleverne nå?	Hvilke sproglige krav stilles der til eleverne for at nå læringsmålene? Skal de referere, beskrive, argumentere? Fagligt og førfagligt ordforråd	Hvordan kan forældrene inddrages i elevernes læring? Fx en konkret opgave til hjemmet	Hvordan samles der op på elevernes kommunikation med forældrene? Hvordan bruges det fortsat i undervisningen?	Har eleverne nået de faglige og sproglige læringsmål?

Første udfordring viste sig at være at beskrive de sproglige mål for ens undervisning. Her kan Fælles Mål hjælpe, nedenfor ses et eksempel fra Forenklede Fælles Mål i matematik, geometri, 1.-3. kl. (www.ffm.emu.dk):

Færdighedsmål: Eleven kan beskrive egne tegninger af omverdenen med geometrisk sprog/

Eleven kan beskrive objekters placering i forhold til hinanden

Mine understregninger skulle gerne tydeliggøre det sproglige i de faglige mål: eleverne skal *beskrive* ved brug af *geometrisk sprog* og *forholdsord*.

Ser man som lærer på sine faglige mål med 'sproglige briller', kan man således identificere de sproglige færdigheder, som eleverne skal udvikle gennem undervisningen. Sprog og fag er indbyrdes afhængige størrelser, og ved at opstille sproglige mål for sin undervisning husker man sig selv som lærer på at stilladsere eleven også sprogligt til at kunne nå de pågældende læringsmål.

Skemaets fjerde kolonne arbejder også med elevernes sproglige udvikling. Formålet med at inddrage hjemmet i kommunikationen om det faglige er ens for alle: dels at eleverne får mulighed for at aktivere deres erfaringer fra hjemmet i forbindelse med det, de er i gang med at lære, dels at de får mulighed for at udvide den radius, hvor de bruger fagsproget (også kaldet det førfaglige sprog). Der er altså ikke kun tale om en praksis, der er velegnet for flersprogede elever, men en praksis, der kan bruges over for alle elever og forældre.

Når læreren opfordrer til at inddrage hjemmet i den (før)faglige samtale, får også flersprogede elever de ovenstående muligheder på det /de sprog, de er vant til at bruge i hjemmet, det sprog, der bærer deres erfaringer. Således får eleverne mulighed for at knytte deres sproglige erfaringer fra hjemmet til det, de lærer i skolen.

Det solide arbejde med (fag)sproglig udvikling foregår naturligvis i undervisningen, men samtaleopgaverne i hjemmet kan bruges som det led, der knytter elevernes sprogligt bårne erfaringer til det faglige stof, og skal derfor bruges efterfølgende i klassen. Det er vigtigt at gøre sig tanke om, hvordan man vil anvende elevernes tilbagemeldinger videre i undervisningen (skemaets kolonne fem).

Hvordan kan sådan en samtaleopgave til hjemmet så se ud? Formålet med opgaven er at aktivere elevernes hverdagsviden om et givet emne eller fænomen, som der så skal arbejdes videre med i undervisningen – ikke at forældrene skal undervise deres børn! Opgaverne til hjemmet skal have form af samtaleopgaver, og det er helt essentielt at holde sig for øje, at alle familier skal kunne deltage. Vi har opstillet følgende kriterier for samtaleopgaverne:

- Enhver forælder skal kunne lave opgaven med barnet. Det kan være små simple observationer eller livets store spørgsmål – men opgaverne til hjemmet må ikke på nogen måde være akademiske eller kræve specifik viden
- Samtalen foregår på det /de sprog, der tales i hjemmet. Dette skal ofte ekspliciteres over for eleverne (og deres forældre, idet ikke alle tænker over, at læring foregår på tværs af sprog)
- Eksempel på opgaver kan være:
 - Måle ting i hjemmet med decimaltal
 - Tælle antal hængende lamper vs antal stående
 - Tale om hvorfor krig opstår
 - Fortælle en historie fra egen barndom.

Nedenfor følger et par eksempler fra undervisningen, planlagt ud fra skemaet.

3.klasse skulle lære om decimaltal. De faglige mål for undervisningen var, at eleverne skulle kende eksempler på brug af decimaltal og enkle brøker fra hverdagsituationer, samt kunne placere decimaltal i forhold til hinanden på en tallinje. De sproglige mål var, dels at eleverne skulle kende og bruge fagordene *decimaltal* og *hele tal*, dels at de skulle kunne give eksempler på hvornår og hvorfor, der bruges decimaltal.

Efter at læreren havde introduceret decimaltal, og de havde arbejdet med emnet i klassen, fik eleverne en opgave med hjem. Opgaven gik ud på, at eleverne sammen med deres forældre skulle måle tre ting i hjemmet med decimaltal, skrive de tre tal i rækkefølge, samt tale om, hvornår familien bruger decimaltal.

Næsten alle elever i den etnisk meget sammensatte klasse havde lavet opgaven med forældrene, og tilbage i klassen dannede elevernes tilbagemeldinger baggrund for videre undervisning. Der var stor aktivitet i klassen, og alle elever indgik i samtale om, hvilke tal der var størst og mindst. I særdeleshed gav opgaven, hvor eleverne skulle stå på række med deres decimaltal, anledning til store diskussioner. Flere gange måtte eleverne visualisere og konkretisere, fx ved at skrive

tallet ned, for på den måde at få hjælp til at stille sig på den rigtige plads.

Eleverne var synligt interesserede i de efterfølgende beretninger, hvor de hver især fortalte om, hvorfra et af deres decimaltal stammede. En elev fortalte, at han havde fået hjælp af sundhedsplejersken, som netop var på besøg, til at måle sin nyfødte lillesøster. En anden elev fortalte, at han sammen med sin far havde målt dæktrykket på deres bil. En tredje elev havde sammen med sin mor målt køkkenbordet. Alle sammen fortællinger, der var med til at gøre decimaltal nærværende og meningsfulde for eleverne.

Næste eksempel er fra udskolingen: En 8. klasse arbejdede med emnet 'det gode og det onde i religion'. De faglige mål var, at eleverne skulle have en viden om 'det gode' og 'det onde' som religionsfaglige begreber og reflektere over begreberne i forhold til forskellige religioner og i forhold til sig selv. De sproglige mål var blandt andet, at eleverne skulle kunne læse fagtekster om forskellige religioners syn på begreberne samt samtale om dette.

"Jeg forstod det bedre, når jeg talte med min far om det, meget bedre end når de taler om det ovre i skolen på det der integrerede sprog." Dreng, 8. klasse.

I forberedelsesfasen bad læreren eleverne tale med forældre eller andre personer derhjemme om forståelser af det gode og det onde, gerne relateret til en religion de kendte til – ud fra følgende spørgsmål:

- Hvor kommer det onde fra? Giv så mange bud, som I kan
- Hvad er 'det onde'?
- Hvad er 'det gode'?
- Handler 'det gode' om at have forståelse for andre?

Med samtalen i hjemmet, som foregik på det sprog, der faldt naturligt, fik eleverne aktiveret deres for forståelse om emnet. Pointen er, at for forståelsen *også* er et sprogligt anliggende; har man været vant til at tale om disse begreber på fx spansk, så vil 'el bien y el mal' ('det gode og det onde') aktivere de mange semantiske (= betydningsmæssige) koblinger, man har gjort sig med disse begreber fra tidligere erfaringer, og således vil man have mange flere semantiske tråde at trække på, når man skal læse om og arbejde med begreberne

i en faglig kontekst. Læreren forsøger på denne måde at øge de faglige begrebers semantiske tyngde for eleverne, idet hun sørger for at koble begreberne til fænomener eller samtaler, de kender fra kontekster uden for skolen.

Hjemmets bud på svarene på ovenstående spørgsmål skulle efterfølgende præsenteres for resten af klassen, hvorefter eleverne skulle arbejde med de religionsfaglige tekster. En af eleverne siger således om sin oplevelse med talelektierne: *"Jeg forstod det bedre, når jeg talte med min far om det, meget bedre end når de taler om det ovre i skolen på det der integrerede sprog."* Dreng, 8. klasse.

Eksemplet illustrerer, at denne type forældreinddragelse også er relevant i de større klasser. Og metoden er effektiv for *alle* elever, idet også majoritets elever har glæde af at få aktiveret deres hverdagsprog og erfaringer som forberedelse til et fagligt emne.

Når forældrene er med

Planlægningskemaet er blot et simpelt greb i planlægningen af undervisningen, men et greb, som kan have en stor virkning. Lærerne på de to projektskoler har været glade for at bruge det som redskab til deres planlægning og udtrykte begejstring over, at det var en overskuelig metode, der var lige til at bruge i deres praksis.

Respektfuld inklusion af minoritetsforældre i skolens arbejde handler ikke om baklava, couscous og mavedans til den årlige fælles fest, men om den kontinuerlige, daglige inddragelse i deres børns læring.

På begge projektskoler har man iværksat tiltag, både i undervisningen, til forældremøder /-arrangementer og skole-hjem-samtaler, hvor forældrene blev inddraget i deres børns læring. Erfaringerne er overvældende positive; lærere og skoleledelser har oplevet, at forældrene engagerer sig mere i deres barns skolegang, og mange forældre har meldt positivt tilbage på det, de kalder 'talelektier' til hjemmet. På den ene projektskole har man udviklet principper for skole-hjem-samarbejdet, der blandt andet indebærer at alle forældrearrangementer skal have et fagligt indhold, og at skole-hjem-samtalerne er blevet mere konkrete ift. det faglige.

Som afslutning på projektet har vi interviewet forældre, der har deltaget i projektet, og de udtrykte stor tilfredshed med at blive inddraget i deres børns faglige og sproglige udvikling. Nogle forældre havde i det indledende interview i første fase af projektet givet udtryk for, at de følte sig underinformerede om deres børns faglige ståsted; de havde med ældre børn oplevet at få at vide, at det hele gik fint i indskolingen og på mellemtrinnet og var først i udskolingen blevet gjort opmærksomme på, at deres barn ikke levede op til de faglige krav. Dette havde fået flere forældre til at overveje at flytte deres yngre børn til en anden skole. Men den grad af inddragelse, de nu oplevede, gjorde dem mere trygge ift. deres barns faglige ståsted og udvikling.

Respektfuld inklusion af minoritetsforældre i skolens arbejde handler ikke om baklava, couscous og mavedans til den årlige fælles fest, men om den kontinuerlige, daglige inddragelse i deres børns læring. De to projektskoler i projekt *Forældre som Ressource* har vist, hvordan det kan lade sig gøre.

Litteratur

Kofoed, U. (2009). *Forældresamarbejde med fokus på elevernes læring*. Akademisk Forlag.

Gitz Johansen, T. (2006). *Den multikulturelle skole – integration og sortering*. Roskilde Universitetsforlag.

Desforges, C. (2003). *The Impact of Parental Involvement Parental Support and Family Education on Pupil*

Achievement and Adjustment: A literature Review. Department for Education and Skills (http://www.thelizlibrary.org/liz/parenting_and_educational_achievement.pdf)

Timm, L., og Kristjansdottir, B. (2011). *Uhørte Stemmer – sproglige minoritetsforældre og samarbejde med skolen*. ViaSysteme.

- 1 En undersøgelse fra Scharling Research viser fx, at 52 pct. af lærerne i folkeskolen oplever kulturelle vanskeligheder i skole-hjem-samarbejdet, mens 70 pct. oplever sproglige udfordringer (Scharling Research, 2008, for magasinet Folkeskolen).
- 2 Jeg bruger begreberne (sproglig) majoritet /minoritet, fordi de fortæller om gruppers magtrelationer /positioner i samfundet. 'Dansk' er en national kategori, som i princippet dækker begge grupper, forstået som 'borgere i Danmark'.
- 3 Se fx Timm og Kristjansdottir (2011) eller filmen: *Fra Hamids mor* (Nordstjernen Film og tv, 2009), hvor minoritetsforældre udtaler sig om deres oplevelse af skole-hjem-samarbejdet.
- 4 For mere information om dette arbejde, se: www.good_id_in_schools.eu, samt 'for-di'-projektet: <http://www.skole-foraeldre.dk/Videnbank/Temaer/For-di.aspx>
- 5 Helle Pia Laursen m.fl.: *Tegn på sprog*, Statusrapporter 2008-14.
- 6 Planlægningsskemaet er udviklet på baggrund af mange års arbejde med temaet, beskrevet i Ulla Kofoed: *Forældresamarbejde med fokus på elevernes læring*. Akademisk Forlag 2009.

